

הסיפור של אליק פלמן — פנטזיה בורגנית על חיים אקולוגיים

אריה קרמפף 12.12.2021 20:00

מיום שאני זוכר את עצמי רואה סרטים וסדרות בהיותי אדם צעיר, העסיקה אותי תמיד השאלה: "אבל מאין יש להם כסף?" מעין אינסטינקט מרקסיסטי שספגתי בבית. נזכרתי בנטייה זו כשקראתי את הכתבה היפה על אליק פלמן במוסף ("הארץ", 10.12). קראתי את הריאיון המקסים כמעין פנטזיה בורגנית על חיים אקולוגיים וקרובים לטבע. וזה בסדר גמור; גם אני בצרכנים של סיפורים מן הסוג הזה.

ובכל זאת, מאחר שבתקופה האחרונה אני חושב וגם כותב על המשבר האקולוגי — שאלתי את עצמי אם אפשר לראות במודל של פלמן דוגמה מעשית לגישה של אנטי-צמיחה (De-growth). האם סגנון חיים של צמצום ההתערבות האקולוגית, בדרך שפלמן מציע, הוא "צודק" יותר אקולוגית? אין ספק שהחלטה שלא להביא ילדים לעולם היא הקרבה של ממש. גם צמצום הצריכה שפלמן כופה על עצמו הוא הקרבה אקולוגית. וכל זאת בלי לגעת בשאלת המניעים האישיים, שלכאורה עשויים להסביר את ההחלטות האלה. הפנייה אל האישי — כלומר להניח שמישהו פועל בדרך שונה מהנטייה האנושית האוניוורסלית כי לכאורה הוא מחפש למקסם תועלת ועושר — היא הדרך של הציניקנים ושל הכלכלנים להציג את בעלי החזון בבחינת יוצאי דופן. בשורה התחתונה: מדובר כאן בהקרבה, וצריך להכיר בכך.

אבל המודל של פלמן גם רומז מטפורית לקושי שבמימוש גישה אנטי-צמיחה. פלמן בא מהאליטה הכלכלית והתרבותית. אני משוכנע שהיו לו רשתות ביטחון משפחתיות כלכליות, ואולי גם חברתיות, ובמובן הזה הוא לא סיכן את חייו באמת — הוא בריא בגופו ובנפשו ואינו משתייך לשום קבוצה מוחלשת. יש תנאים רבים שצריכים להתקיים כדי שיוקם משק בית אקולוגי מן הסוג שהוא חי בו.

הייתכן שהניתוח הזה קטנוני מצדי? אולי. אבל ידוע, ולא מפתיע כלל, שהמסר האקולוגי נקלט באליטה הכלכלית והתרבותית טוב יותר ממה שהוא נקלט בקרב קבוצות מוחלשות. אלה עסוקות במלחמות של הטווח הקצר, ואין להן משאבים מיותרים בשביל לתכנן תכנונים לטווח הארוך.

הבעיה הזאת — בעיה מנקודת המבט של תנועות האקלים — קיימת גם ברמה המקומית. הקבוצות המוחלשות כלכלית אינן נרתמות למאבק האקלים. וכך גם ברמה הגלובלית: כלכלות עולות אינן ששות להשתתף במאבק הגלובלי למען עצירת ההתחממות הגלובלית. לדעתי זהו אחד האתגרים המרכזיים של התנועה האקולוגית: כיצד מגייסים את מי שאינם משתייכים לאליטה למאבק במשבר האקלים, גם ברמה המקומית וגם ברמה הבינלאומית.

אך כדאי להיזהר במילה "גיוס". אנחנו — האליטה — רוצים בשותפות של הכל במאבק משום שאנו משוכנעים שבסופו של דבר זה יעזור לכולנו. כולנו בסירה אחת מבחינת האסון האקלימי הממשמש ובא. גיוס הלא־אליטה למאבק האקלימי יכול להיעשות בעזרת "שכנוע" שמה שטוב לנו טוב גם להם.

אלא שבסרט הזה כבר היינו. שכנענו אותם שהגלובליזציה, הליברליזציה וההפרטה טובות לכל ושהעושר מחלחל מטה. את התוצאה ראינו כעשור אחר כך: גל של תנועת־נגד ומחאה חוצה גבולות עבר על העולם המערבי, והוא ביטא את חוסר האמון של ההמונים, של הלא־אליטות, באליטה.

רבים גרסו כי הגל העולמי הזה שוב הוכיח שאי אפשר לסמוך על ההמונים. כנראה הם אינם יודעים מה טוב להם, ולכן צריך ללמד אותם מה טוב להם — או פשוט לכפות זאת עליהם. אך גם ייתכן שתנועת־הנגד הזאת היתה ביטוי להיגיון של הטווח הקצר, התואם את מצב המוחלשים: הם אינם רוצים — ויש היגיון בכך — לחשוב על הדורות הבאים. הקבוצות של הלא־אליטות אינן מצטרפות לתנועות האקולוגיות מאותה סיבה שבמעמדות המוחלשים לא מפסיקים לעשן: העתיד אינו נראה ורוד דיו כדי להתאמץ למענו כעת.

מה שלמדתי מהסיפור של אליק פלמן — אמנם לקחתי אותו למקומות הרחוקים מן הריאיון עצמו — הוא שכדי לגייס את ההמונים למאבק האקלימי, תידרש בנייה מחודשת של יחסי אמון בין המוחלשים לחזקים. אם לחזקים טוב כל כך, עד כי יבקשו לשמר את הכדור הארץ — יהיה עליהם ליצור תנאים שבהם גם למוחלשים יהיה תמריץ משכנע לשמר אותו.

עד לא מכבר ביקשו המוחלשים סולידריות חברתית מן החזקים; כעת החזקים מבקשים סולידריות אקלימית מן המוחלשים. ייתכן שבשלו התנאים לעסקה בין־מעמדית: סולידריות חברתית בעבור סולידריות אקלימית. עסקה מסוג זה יהיה צריך לגבש גם בין הצפון הגלובלי לדרום הגלובלי, וגם בין שכונות העשירים לשכונות העוני.

כמו כל פרוגרמה, גם ההצעה הזאת עלולה להישמע פשטנית, מופשטת ותלושה. אבל אם חושבים על זה, בסך הכל מדובר בעסקה הוגנת.

פרופ' קרמפף הוא כלכלן פוליטי, מרצה במכללה האקדמית תל אביב-יפו וחבר בצוותי המומחים של המשבר